

قوانین حمایت از سرمایه‌گذار، حسابداری، حسابرسی و توسعه بازارهای مالی در سراسر جهان

میثم نوشادی*، غلامرضا حاجی‌زاده^۲

۱. دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه شهید چمران اهواز

۲. مربی حسابداری دانشگاه پیام نور تهران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۱۴ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۰۷/۰۲)

چکیده

در این پژوهش بصورت مستند نشان داده شده است که کشورهای صاحب قوانین عرفی (رایج)، قوانین حمایتی بیشتری از سرمایه‌گذار داشته و بازارهای مالی آنها نسبت به کشورهای صاحب قوانین مدنی توسعه‌یافته‌تر است. در این مقاله به صورت گسترده به این موضوع پرداخته شده است که تغییرات در نظام‌های قانونی چه تأثیری بر حرفه حسابداری و حسابرسی می‌گذارند. در همین راستا به مطالعه فرانسویس و همکاران (۲۰۰۱) که نمونه‌ای متشکل از ۳۱ کشور را بررسی کردند، لا پورتا و همکاران (۱۹۹۷، ۱۹۹۸، ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰) و سایر محققان اشاره شده است؛ نتایج تحقیق آنها نشان داد که استانداردهای حسابداری ملی در کشورهای صاحب قوانین عرفی بهنگام‌تر و شفاف‌تر است که با توجه به نقش مهم افشای عمومی اطلاعات حسابداری در حاکمیت شرکتی، نتایج منطقی به نظر می‌رسد. در یک نظام حسابداری بهنگام و شفاف تقاضای بیشتری برای حسابرسی به عنوان یک مکانیزم قانونی وجود دارد. افزون بر این، در این تحقیق این موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد که آیا کیفیت حسابداری و حسابرسی، تأثیری بر پیشرفت بازارهای مالی خواهد داشت یا خیر. همچنین، حسابداری باکیفیت، می‌تواند اثرات منفی قوانین ضعیف حمایتی از سرمایه‌گذار را در توسعه بازارهای مالی تعدیل کند. موضوع دیگری که به صورت ویژه در این مقاله بررسی شده این است که آیا کشورهای صاحب حقوق مدنی که دارای نظام حسابداری شفاف‌تر، بهنگام‌تر و حسابرسی منسجم‌تری هستند، نسبت به سایر کشورهای این حوزه دارای بازارهای مالی پیشرفته‌تری هستند یا خیر. در این خصوص شواهد بسیار اندکی وجود دارد که این موضوع تا اندازه‌ای باعث افزایش سؤالات پیرامون منطقی بودن کار هیأت تدوین استانداردهای حسابداری بین‌المللی و کار هماهنگ‌سازی بین‌المللی حسابداری می‌شود.

واژگان کلیدی: قوانین عرفی، قوانین مدنی، استانداردهای حسابداری، حاکمیت شرکتی، بازارهای مالی و حسابرسی.

مقدمه

در تحقیق فرانسیس و همکاران^۱ (۲۰۰۱) به منظور درک بهتر نقش حسابداری و حسابرسی در حاکمیت شرکتی کشورها، از دیدگاه لا. پورتا و همکاران^۲ (۱۹۹۸ و ۱۹۹۷) استفاده شده است. در برخی از تحقیقات اخیر ثابت شده است که تفاوت میان سطح کشورها در نظام‌های حقوقی^۳، تابع تغییرات در بازارهای مالی آنها است. بیشترین تفاوت، بین کشورهای مبتنی بر قوانین عرفی انگلیسی و به طور کلی صاحب قوانین قوی‌تر و اجرایی‌تر و کشورهایی است صاحب قوانین مدنی بوده و به طور کلی دارای قوانین مدنی ضعیف‌تر و غیراجرایی‌تر هستند، دیده شده است (لا. پورتا و همکاران، ۱۹۹۸). همچنین، این تحقیق به دنبال اثبات این موضوع است که در کشورهای صاحب قوانین عرفی استانداردهای ملی حسابداری بهنگام‌تر و شفاف‌تر هستند و قوانین حمایتی از سرمایه‌گذاران قوی‌تر و بازارهای مالی آنها توسعه یافته‌تر هستند. در کشور های صاحب قوانین عرفی، یکی از عواقب مهم تأمین مالی برون سازمانی و جدایی مالکیت از مدیریت و تنوع ساختار مالکیت، بروز مشکلات بیشتر نمایندگی است. در این شرایط تقاضا برای افشای عمومی اطلاعات حسابداری بیشتر است. حسابداری تعهدی به انعکاس بهنگام‌تر رویدادهای اقتصادی منجر می‌شود که این باعث می‌شود این مبنای حسابداری نسبت به مبنای نقدی حسابداری و مالیات محور، عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران و سرمایه‌گذاران خارجی را بهتر برطرف نماید (بال^۴، کوتاری^۵ و رابین^۶، ۲۰۰۰). حسابداری بهنگام و شفاف در حاکمیت شرکتی از اهمیت بسزایی برخوردار است. همچنین نباید از نقش مهم حسابرسی به عنوان مکانیزمی قانونی در رسیدگی به اطلاعات حسابداری غافل شد (واتر و زیمرمن^۷، ۱۹۸۶ و هانگ^۸، ۲۰۰۰). همچنین، این مطالعه بیان می‌کند که چگونه قوانین حمایتی از سرمایه‌گذاران منجر به تدوین استانداردهای ملی حسابداری و الزام اجرای این استانداردها از طریق حسابرسی می‌شود. افزون بر این، در این تحقیق نشان

داده شده است که در هر کشور با استناد به ارتباط بین قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار، بازارهای مالی و ماهیت حسابداری و حسابرسی بر حاکمیت شرکتی، قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار بر بازارهای مالی، ماهیت استانداردهای حسابداری و تقاضا برای حسابرسی به عنوان مکانیزم قانونی، تأثیر می‌گذارد.

تغییرات در توسعه‌ی بازارهای مالی سبب شد تا نظام‌های حقوقی کشورها نیز مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به این که مدیران شرکت‌ها ممکن است در جهت منافع همه سرمایه‌گذاران گام بر نهند، حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، خصوصاً سرمایه‌گذاران خرد، جهت ایجاد انگیزه‌ی اقتصادی به منظور توسعه‌ی بازارهای مالی از اهمیت زیادی برخوردار است (هارت^۹، ۱۹۹۵). قوانین قدرتمند حمایتی باعث ایجاد انگیزه مثبت در سرمایه‌گذاران می‌گردد. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۷) با استفاده از تعداد شرکت‌های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و شمار پذیرهنویسی‌ها، ثابت کردند که کشورهای صاحب قوانین عرفی بازارهای مالی پیشرفته‌تری دارند.

بازارهای مالی توسعه یافته، فرصت‌های تأمین مالی بیشتری برای شرکت‌ها بوجود می‌آورند. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۷) ثابت کردند که مالکیت در کشورهای صاحب قوانین عرفی وابستگی کمتری به سهامداران عمده دارد که این خود منجر به تنوع بیشتر و گسترده‌تر ساختار مالکیت می‌شود.

یکی از نتایج مهم قوانین حمایتی در کشورهای صاحب قوانین عرفی، بروز مشکلات عدیده نمایندگی است (لا. پورتا و همکاران، ۲۰۰۰). عمدتاً در شرکت‌های به سبک آمریکایی که در آنها مالکیت از مدیریت جداست که بیشتر در کشورهای صاحب قوانین عرفی یافت می‌شوند، مشکلات کلاسیک نمایندگی بیشتر یافت می‌شود. در مقابل، مالکیت در کشورهای صاحب قوانین مدنی بیشتر دولتی و خانوادگی است و مشکلات نمایندگی در آنها کمتر دیده می‌شود (بال، کوتاری و رابین، ۲۰۰۰ و لا. پورتا و همکاران، ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰).

سایر بخش‌های مقاله به این صورت ساختار بندی شده است: در بخش بعد قوانین حمایتی در کشورهای صاحب قوانین عرفی و مدنی تشریح شده است. در بخش ۳ چارچوبی ارائه شده که

یک از تحولات جدید تغییر می‌کنند؛ و این روند هماهنگ‌سازی همواره ادامه می‌یابد (مقصودی، ۱۳۸۶).

به عقیده لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸ و ۱۹۹۷) نظام حقوقی یک کشور، خصوصاً قوانین تجارت، برگرفته از عرف آن کشور است. عرف به طور گسترده در هر دو نظام مدنی و عرفی وجود دارد. بیشتر کشورهای صاحب قوانین مدنی در سه خانواده نظام آلمانی، نظام فرانسوی و نظام اسکاندیناوی دسته‌بندی می‌شوند (دیوید^۱ و برایرلی^۲؛ رینولد^۳ و فلورز^۴ ۱۹۸۹). لا. پورتا و همکاران در یک تحقیق به بررسی این موضوع پرداختند که آیا بین عرف و قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار تفاوت اساسی وجود دارد یا خیر؟ همچنین این موضوع را مورد بررسی قرار داد که آیا این تفاوت‌ها قادر به توضیح پیشرفت و ساختار بازارهای مالی در کشورها هستند یا خیر. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸) نشان دادند که عرف عامل مهم تعیین ماهیت و اجرای قوانین حمایت از سرمایه‌گذار در کشورها است و دوگانگی در قوانین عرفی و مدنی تا حد بسیار زیادی وابسته به این قوانین است. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸) دریافتند که کشورهای صاحب قوانین عرفی قوی‌ترین قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار و کشورهای صاحب قوانین مدنی فرانسوی کمترین قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار را دارند. در این بین، کشورهای صاحب قوانین مدنی آلمانی و اسکاندیناوی در میانه قرار دارند. برخی از شاخصه‌های اثبات شده که نشان دهنده وجود حمایت بیشتر از سرمایه‌گذاران است عبارتند از: رأی‌گیری دسته‌جمعی یا حضور اقلیت در هیأت مدیره، وجود ساز و کارهای حمایتی از سرمایه‌گذاران خرد، حق تقدم خرید سهام و برگزاری مجامع عمومی و فوق‌العاده برای سهامداران است.

میزان قدرت اجرایی قوانین در کشورها نیز اهمیت دارد. میزان قدرت اجرایی قوانین با عواملی نظیر کارایی کلی نظام حقوقی، پیوستگی قواعد حقوقی، ریسک مصدوره دارایی‌ها، نقض قراردادهای توسط دولت‌ها و فساد دولتی سنجیده می‌شود.

لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸) نشان دادند که بطور کلی قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار در کشورهای صاحب قوانین عرفی

بر اساس آن، این موضوع که حسابداری در کشورهای صاحب قوانین عرفی بهنگام‌تر و شفاف‌تر است، مورد بررسی قرار می‌گیرد. حسابداری به عنوان یک مکانیزم قانونی در کشورهای صاحب قوانین عرفی در تأیید اطلاعات بهنگام و شفاف نقش مهمی ایفا می‌کند و در کشورهای صاحب قوانین عرفی کیفیت و شمار حسابداری‌ها نسبتاً از کشورهای صاحب قوانین مدنی بالاتر است. در بخش ۴ نیز نشان داده شده است که تقاضا برای حسابداری در کشورهای صاحب قوانین مدنی که دارای حسابداری بهنگام‌تر و شفاف‌تری هستند، در حال افزایش است. در بخش ۵ اهمیت حسابداری و حسابداری در کشورهای دارای قوانین مدنی و همچنین رویکردها نسبت به هماهنگ‌سازی استانداردهای حسابداری مورد بحث قرار گرفته است. در بخش آخر یافته‌ها این سؤال را ایجاد می‌کنند که آیا بازارهای مالی در کشورهای صاحب قوانین مدنی که حسابداری و حسابداری نسبتاً بهنگام‌تری دارند توسعه یافته‌تر است یا خیر.

۱- قوانین عرفی و مدنی

حقوق عرفی به قواعد حقوقی گفته می‌شود که ریشه در عرف داشته و بر اساس فرهنگ جامعه به تدریج در طی سالیان دراز در هم تنیده شده و در دل و جان فرهنگ جوامع جای دارد. از این رو جان سخت و دیرپا نیز هست؛ و هرگونه تغییر در آن به آن کندی شکل می‌گیرد. سرپیچی از قوانین عرفی و پیروی نکردن از آن، مجازات‌های گروهی را به دنبال دارد؛ از جمله به طرد شدن از جامعه و محروم شدن از پاره‌ای امتیازات اجتماعی می‌انجامد. قوانین مدنی بیشتر ریشه در قوانین شرعی و عرفی دارد؛ بنابراین، در هر جامعه‌ای با توجه به برخی ویژگی‌های فرهنگی و قوانین عرفی و شرعی، قوانین مدنی وضع می‌شود. روشن است که همراه با قوانین مدنی مجازات‌هایی نیز برای وادار کردن افراد به رعایت آنها طراحی می‌شود. قوانین مدنی انعطاف‌پذیر و قابل تغییر و دگرگونی است. مطالعه‌ی تاریخ جوامع نشانگر این تغییرات است. در جوامع جدید، با تحول و گسترش نهادهای مختلف، تخصصی شدن کارها و به وجود آمدن شرایط جدید برای افراد و به ویژه رشد فردیت، قوانینی برای حفظ حقوق فردی به وجود آمده است. این قوانین به نوبه‌ی خود، به طور مداوم با هر

1. David
2. Brierly
3. Reynolds
4. Flores

محسوب می‌شوند. این نتایج را می‌توان تا اندازه‌ای با استفاده از قوانین حمایتی توجیه نمود. بدین صورت که کشورهایی که در آن‌ها قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار ضعیف است بیشتر بانک محور هستند تا بازار محور؛ زیرا بازارهای مالی در این کشورها بخاطر حمایت‌های ضعیفی که از سرمایه‌گذار می‌شود گسترش نخواهد یافت (لا. پورتا و همکاران ۲۰۰۰).

همچنین، حسابداری در کشورهای وابسته به قاره^۵ کمتر بهنگام است. زیرا بازارهای مالی در این کشورها بخاطر حمایت‌های ضعیفی که از سرمایه‌گذار می‌شود کمتر گسترش یافته‌اند. بنابراین ساختار مالکیت در این کشورها، محدودتر و فاصله میان سهامداران و شرکت کمتر است. این امر موجب می‌شود نیاز کمتر برای وجود اطلاعات حسابداری شفاف و بهنگام و حاکمیت شرکتی احساس شود. همین موضوع در مورد کشورهایی که مالیات محورند و بیشتر شامل کشورهای صاحب قوانین مدنی که دارای بازارهای مالی کمتر توسعه یافته هستند، نیز مصداق دارد (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۱).

مطالعاتی توسط بال، کوتاری و رایین (۲۰۰۰) و گوندر و یانگ (۲۰۰۰) انجام شد. در این مطالعات با بهره‌گیری از ۲ شاخه قوانین مدنی و عرفی، چارچوبی طراحی شده است که با استفاده از آن می‌توان تفاوت بین کشورهای مختلف در ارقام حسابداری و رویکرد تدوین استاندارد را توجیه نمود. بال، کوتاری و رایین (۲۰۰۰) و گوندر^۶ و یانگ^۷ (۲۰۰۰) در مورد ماهیت بازارهای مالی، ساختار مالکیت شرکت‌ها و حاکمیت شرکتی در کشورهای صاحب قوانین مدنی و عرفی اظهاراتی بیان نموده‌اند که با چارچوب ارائه شده لا. پورتا و همکاران (۲۰۰۰ و ۱۹۹۷) انطباق بیشتری دارد. بر اساس این اظهارات منشأ اصلی این تأثیرات، وجود تفاوت‌های اساسی در قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار در کشورهای صاحب قوانین عرفی و مدنی و همچنین تفاوت در عرف‌های قانونی این کشورها است.

هونگ (۲۰۰۰) نیز در تحقیق خود از چارچوب ارائه شده توسط لا. پورتا استفاده کرد. او این موضوع را بیان نمود که داده‌های حسابداری تعهدی در فرآیند ارزشیابی اوراق بهادار بیشتر

قوی‌تر هستند. لا. پورتا و همکاران (۲۰۰۰، ۱۹۹۹ و ۱۹۹۷) همچنین اثبات کردند که عرف بر بازارهای مالی تأثیرگذار است، به طوری که قوانین حمایتی قوی‌تر سرمایه‌گذار منجر به توسعه بیشتر بازارهای مالی می‌شود. توسعه بازارهای مالی منجر به ایجاد فرصت‌های تأمین مالی بیشتر و ساختارهای مالکیتی وسیع‌تر می‌گردد که این امر باعث بروز مشکلات بالقوه کارگزاری می‌شود. اطلاعات حسابداری شفاف و بهنگام می‌تواند به رفع مشکلات نمایندگی بین شرکت و سرمایه‌گذار که بر پایه اطلاعات نامتقارن است، کمک کند (بال و کوتاری و رایین، ۲۰۰۰). بنابراین افشای عمومی اطلاعات حسابداری تعهدی بخشی از سیستم حاکمیت شرکتی در کشورهای صاحب قوانین قوی‌تر حمایتی از سرمایه‌گذار برای دستیابی به اطلاعات حسابداری بهنگام و شفاف است. در پایان باید گفت از آن جایی که اطلاعات حسابداری برای استفاده کنندگان برون سازمانی با اهمیت بوده و همچنین حسابداری تعهدی موجب جاه‌طلبی‌های مدیریتی^۱ است، نقش حسابرسی به عنوان مکانیزم قانونی، در ایجاد اطلاعات حسابداری بهنگام و شفاف اهمیت بیشتری خواهد داشت. لویز^۲ و همکاران (۲۰۰۱) مستقیماً به بررسی تأثیر کارایی حسابرسی نپرداختند بلکه نشان دادند که در کشورهای صاحب قوانین قوی‌تر حمایتی، مدیریت سود کمتر است. این موضوع در واقع نشان دهنده تأثیر حسابرسی به عنوان مکانیزم قانونی در محدود کردن سوگیری‌های مدیریت است. بطور کلی، چرخه علیت از قوانین حمایتی سرمایه‌گذار شروع و به توسعه بازارهای مالی و نقش حسابرسی و حسابداری شفاف و بهنگام در حاکمیت شرکتی برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی میان درون سازمانی‌ها (مدیران) و برون سازمانی‌ها (سرمایه‌گذاران)، ختم می‌شود.

علی^۳ و هوانگ (۲۰۰۰) دریافتند که در کشورهایی که بیشتر بازار محور هستند تا بانک محور، کشورهایی که بیشتر از مدل اصطلاحاً آمریکایی - بریتانیایی حسابداری استفاده می‌کنند تا مدل اروپایی (نوبز^۴، ۱۹۹۸) و کشورهایی که در آن‌ها قوانین مالیاتی اثر کمتری بر استانداردهای حسابداری دارند، ارقام حسابداری اطلاعات مربوطی برای قیمت اوراق بهادار شرکت‌ها

5. Continental country

6. Guenther

7. Young

1. Managerial opportunism

2. Luez

3. Ali

4. Nobes

توسعه بازارهای مالی از معیار نقدینگی و سرمایه‌گذاری کلی بازار^۳ استفاده شده است. همچنین، تأثیر حمایت از سرمایه‌گذار بر شفافیت و بهنگام بودن اطلاعات حسابداری بررسی شده است. بهنگام بودن اطلاعات حسابداری نشان دهنده میزان درجه‌ی انطباق استانداردهای ملی حسابداری با مبنای تعهدی حسابداری است. بهنگام بودن، بدین صورت سنجیده شده است که آیا استانداردهای ملی در یک کشور بر اساس قوانین مالیاتی و مبنای نقدی است یا بر اساس مبنای تعهدی است که در آن درآمدهای اقتصادی به موقع اندازه‌گیری می‌شود (بال، کوتاری و رابین، ۲۰۰۰؛ گوندر و یانگ و ۲۰۰۰ و هونگ و ۲۰۰۰). شفافیت حسابداری بوسیله میزان افشاء عمومی اطلاعات حسابداری و با شاخص افشاء ارائه شده توسط مرکز تحقیقات و تحلیل‌های مالی بین المللی (۱۹۹۳) سنجیده شده است. تحقیقات بسیاری در گذشته نشان داده‌اند که هرچه ارتباط قوی‌تری بین قوانین مالیاتی و استانداردهای حسابداری برقرار باشد، داده‌های حسابداری کمتر بهنگام خواهند بود (علی و هوانگ، ۲۰۰۰ و گوندر و یانگ، ۲۰۰۰) به تبعیت از هوانگ (۲۰۰۰). در کشورهای دارای قوانین عرفی حسابداری شفاف‌تر و به موقع‌تر است. در کشورهای دارای قوانین عرفی که دارای استانداردهای مبتنی بر مبنای تعهدی هستند، تفاوت بیشتری میان گزارشگری مالی و قوانین مالیاتی وجود دارد و افشای عمومی بیشتری صورت می‌گیرد.

فرانسیس و همکاران (۲۰۰۱) همچنین به بررسی میزان تقاضا برای حسابداری در کشورهای صاحب قوانین مدنی و کشورهای صاحب قوانین عرفی نیز پرداخته‌اند. تقاضا برای حسابداری به دو طریق سنجیده شده است. اول، با استفاده از میزان مبالغی که صرف خدمات حسابداری می‌شود و دوم بر اساس سهم بازار یک کشور از خدمات پنج مؤسسه حسابداری بزرگ بین‌المللی سنجیده می‌شود. در مطالعات بیشمار اثبات شده است که این پنج مؤسسه بزرگ ضمن اخذ حق‌الزحمه حسابداری بالاتر و ارائه خدمات حسابداری باکیفیت، نسبت سایر حسابسان متمایز هستند. نتایج بررسی این موضوع نشان داد در کشورهای صاحب قوانین مدنی ضمن این که هزینه کمتری صرف حسابداری شده، کمترین موارد حسابداری توسط پنج شرکت بزرگ حسابداری انجام شده است. هر چه سهم یک بازار

مربوط هستند (دکو ۱۹۹۴).^۱ هر چند که حسابداری تعهدی بستر دستکاری مدیریت را فراهم می‌کند که این امر از ارزش اطلاعات حسابداری تعهدی می‌کاهد، اما وی ثابت کرد که دستکاری مدیریت در کشورهای صاحب قوانین حمایتی قوی‌تر کمتر دیده می‌شود؛ بنابراین اطلاعات حسابداری مربوط‌تر هستند. وایل هونگ (۲۰۰۰) یک چارچوب حمایتی از سرمایه‌گذار ارائه نمود. چارچوب ارائه شده توسط وی بطور مشخص بر اساس حسابداری تعهدی نیست. به عقیده هونگ مربوط بودن بیشتر اطلاعات حسابداری در کشورهای صاحب قوانین عرفی به دلیل ضمانت اجرایی قوی‌تر نیست بلکه به این خاطر است که در این کشورها اطلاعات حسابداری تعهدی در الویت قرار دارد. این بدین معنی است که حمایت قوی از سرمایه‌گذار در کشورهای صاحب قوانین عرفی باعث ایجاد تقاضا برای اطلاعات حسابداری بهنگام و شفاف برای حاکمیت شرکتی می‌شود. بنابراین چرخه علیت از حمایت از سرمایه‌گذار به تقاضا برای وجود اطلاعات حسابداری و حسابداری شفاف و بهنگام در حاکمیت شرکتی می‌رسد.

۲- قوانین حمایت از سرمایه‌گذار، حسابداری و

حسابداری

تفاوت تحقیق فرانسیس و همکاران^۲ (۲۰۰۱) و تحقیقات انجام شده قبلی سایر کشورها در این است که در این تحقیق واحد تجزیه و تحلیل یک کشور است نه صورت‌های مالی یک شرکت و در نمونه‌ای متشکل از ۳۱ کشور، ارتباط میان قوانین حمایتی از سرمایه‌گذاران، توسعه بازارهای مالی، ماهیت حسابداری و حسابداری و نقش آن‌ها در حاکمیت شرکتی بررسی شده است. بر این اساس، در این تحقیق به بررسی مستقیم ارتباط بین قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار، توسعه بازارهای مالی و ماهیت حسابداری و حسابداری در حاکمیت شرکتی، در سطح هر کشور پرداخته شده است. در این تحقیق، تأثیر قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار بر توسعه بازارهای مالی بررسی و نتیجه‌گیری شد که در کشورهای صاحب قوانین مدنی به علت حمایت ضعیف از سرمایه‌گذار، بازارهای مالی کمتر توسعه یافته هستند. به منظور سنجش میزان

1. Dechow

2. Fransis & et

3. Measurement of overall market capitalization

گذاشته‌اند (اگرچه کشورهای دارای حقوق مدنی به عنوان یک گروه، کمتر حاوی حسابداری بر مبنای تعهدی نسبت به کشورهای دارای قوانین عرفی هستند). نیومن^۲ و همکاران (۲۰۰۵) به نقش حمایت از سرمایه‌گذار به وسیله حسابرسان در یک بازار رقابتی حسابداری اشاره دارند که در آن از حسابرسان به عنوان مکانیزمی برای کشف انحرافات یاد می‌شود. آن‌ها نشان دادند که در بازارهای با خطاهای بیشتر حسابرسان و خطاهای اعضای داخلی شرکت، حمایت بیشتری از سرمایه‌گذاران خارجی صورت می‌گیرد، حق‌الزحمه حسابداری بیشتر است و سرمایه‌گذاری در منابع حسابداری بیشتری صورت می‌گیرد.

۳- تقاضا برای حسابداری پنج مؤسسه بزرگ

حسابرسی

با وجود اینکه جنبشی برای حمایت بیشتر از سرمایه‌گذار در کشورهای دارای قوانین مدنی آغاز شده بود (به تگلیبو^۳، ۲۰۰۱ مراجعه کنید)، اما نظام‌های قانونی به کندی دستخوش تغییر می‌شوند و با قوانین اوایل دهه ۹۰ تفاوت اساسی ندارند. پیشرفت‌های چشم‌گیر دیگری نیز از اوایل دهه ۱۹۹۰ در ارتباط با رشد بین‌المللی پنج مؤسسه بزرگ حسابداری، هم‌چنین هماهنگ‌سازی سراسری استانداردهای حسابداری با استانداردهای بین‌المللی حسابداری و توسعه اوراق بهادار میان‌مرزی در ایالات متحده صورت گرفته است.

سهم بازار پنج مؤسسه بزرگ حسابداری در آن دسته از کشورهای دارای قوانین مدنی که در آن‌ها از استانداردهای حسابداری بین‌المللی به صورت اختیاری استفاده می‌شود، کشورهایی که در آنها نسبت بیشتری از شرکت‌ها از استانداردهای حسابداری بین‌المللی استفاده می‌کنند و کشورهایی که در آن درخواست برای استفاده از استانداردهای حسابداری آمریکایی بالاتر است، بیشتر است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش تقاضا برای حسابداری توسط پنج مؤسسه بزرگ حسابداری با افزایش حسابداری تعهدی در کشورهای دارای قوانین مدنی افزایش می‌یابد.

از حسابداری این پنج مؤسسه بیشتر باشد، نشان دهنده این است که در آن بازار، تقاضای بیشتری برای حسابداری باکیفیت بالاتر وجود دارد. در نهایت در کشورهای صاحب قوانین عرفی، حسابداری‌ها بیشتر به وسیله پنج مؤسسه حسابداری بزرگ انجام می‌شود. در حالی که تفاوتی در مخارج (حق‌الزحمه) حسابداری^۱ به چشم نمی‌خورد. کشورهای ثروتمند توانایی بیشتری در پرداختن به سیستم‌های گزارشگری مالی بر مبنای تعهدی پرهزینه‌تر و حسابداری جامع‌تر، بدون توجه به قوانین حمایت از سرمایه‌گذار دارند. مرکز تحقیقات و آنالیزهای مالی بین‌الملل یک شاخص خاص جهت تعیین میزان شفافیت اطلاعات حسابداری بر پایه میزان افشاء عمومی برای هر کشور ارائه می‌کند. این شاخص با استفاده از بررسی گزارشات سالیانه حداقل ۳ شرکت در هر کشور بر اساس اقلام نودگانه محاسبه می‌شود. این اقلام نودگانه شامل اطلاعات کلی (۸ آیت)، صورت سود و زیان (۱۱ آیت)، ترازنامه (۱۴ آیت)، صورت گردش وجوه نقد (۵ آیت)، افشاء رویه‌های حسابداری (۲۰ آیت)، اطلاعات مربوط به سهامداران (۲۰ آیت) و سایر اطلاعات تکمیلی (۱۲ آیت) است. در نتیجه بازارهای مالی در کشورهای دارای قوانین مدنی کمتر توسعه یافته‌اند؛ افشاء حسابداری به موقع (بر مبنای تعهدی) در این کشورها کمتر و هزینه‌های کمتری صرف حسابداری می‌گردد و تقاضای کمتری برای حسابداری‌ها توسط پنج مؤسسه بزرگ حسابداری وجود دارد. بررسی‌های بعدی به چگونگی تأثیر حسابداری شفاف و به موقع در کشورهای دارای قوانین مدنی بر تقاضا برای حسابداری در این کشورها می‌پردازد. با این هدف که آیا تقاضای بیشتری برای حسابداری (بعنوان مکانیزم قانونی) در کشورهای صاحب قوانین مدنی که دارای حسابداری شفاف‌تر و به موقع‌تر نسبت به سایر کشورهای دارای حقوق مدنی هستند، وجود دارد؟ کاملاً مشهود است که در کشورهایی که در استانداردهای حسابداری ملی آن افشاء عمومی حسابداری بر مبنای تعهدی نسبتاً بیشتری برقرار است، حسابداری باید بیشتر باشد. تقاضا برای حسابداری در کشورهای دارای حقوق مدنی که در آنها حسابداری عمدتاً بر مبنای تعهدی است، بیشتر است. نتایج دال بر تغییراتی در حسابداری بر مبنای تعهدی در برخی کشورهای گروه قوانین مدنی است و این تغییرات بر تقاضا جهت حسابداری تأثیر

2. Newman
3. Tagliabue

1. Spending on audits

مورد نیاز است و هماهنگ‌سازی ممکن است به دلیل تفاوت‌های سازمانی در حال توسعه در یک کشور خاص منجر به کاهش کیفیت گزارشگری شود. بنابراین جنبش حسابداری بین‌المللی با اتخاذ استانداردهای حسابداری تعهدی یکسان، تأثیر مثبت در بازارهای مالی دارد. به عنوان مثال لویت^۳ (۱۹۹۸ ص ۸۱) اظهار داشت: «استانداردهای حسابداری با کیفیت بالا منجر به اطمینان بیشتر سرمایه‌گذار می‌شود و باعث ایجاد نقدینگی بیشتر و کاهش هزینه سرمایه و قیمت‌گذاری مناسب بازار را ممکن می‌سازد.» بنابراین چنانچه قوانین حمایت از سرمایه‌گذار ضعیف باشد و بین سرمایه‌گذاران تبعیض به وجود آید، حسابداری تعهدی به تنهایی بازارهای مالی را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد. شواهد موجود در این بخش تأیید نکرده است که تغییرات حسابداری و حسابرسی مستقل از تغییر در زیرساخت قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار و توسعه بازارهای مالی است، یعنی می‌توان از قوانین حمایت از سرمایه‌گذار به پیشرفت بازارهای مالی و نقش حسابداری شفاف و تعهدی و حسابرسی بعنوان ضمانت اجرایی در اداره شرکت رسید.

بحث و نتیجه‌گیری

در این تحقیق از چارچوب قانونی حمایت از سرمایه‌گذار استفاده شده تا نقش حسابداری و حسابرسی در اداره شرکت در کشورهای مختلف مشخص شود. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸-۱۹۹۷) روشن کردند که در کشورهای دارای قوانین مدنی، قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار ضعیف‌تر و در نتیجه بازارهای مالی کمتر توسعه یافته‌ای دارند. فرض بر این است که تقاضای بیشتری برای حسابداری شفاف و بهنگام در حاکمیت شرکتی در کشورهای دارای قوانین عرفی وجود دارد، زیرا بازارهای مالی در این کشورها بیشتر توسعه یافته‌اند و حسابداری شفاف و بهنگام، عدم تقارن اطلاعاتی را برطرف می‌نماید. هم‌چنین، مشخص گردید که کشورهای دارای قوانین عرفی افشاء عمومی شفاف‌تر و حسابداری تعهدی بهنگام‌تری دارند. علاوه بر این، در کشورهای دارای قوانین عرفی هزینه بیشتری صرف حسابرسی یک بعنوان مکانیزم قانونی می‌گردد و پنج مؤسسه بزرگ حسابرسی سهم بیشتری در بازار دارند. هم‌چنین بحث شد که در کشورهای دارای

۴- آیا حسابداری و حسابرسی در کشورهای دارای قوانین مدنی واقعاً اهمیت دارد؟

در تحقیق فرانسویس و همکاران (۲۰۰۱) نشان داده شده است که هر چه حسابداری شفاف‌تر و بهنگام‌تر باشد قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار قوی‌تر است (و بازارهای مالی پیشرفته‌تر) و تقاضا برای حسابرسی به عنوان یک مکانیزم قانونی تابعی از حسابداری شفاف‌تر و استفاده بیشتر از مبنای تعهدی حسابداری است. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۰) بر این باورند که حسابداری با کیفیت بالا می‌تواند ضعف قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار را جبران کند و در نتیجه بازارهای مالی توسعه یافته‌تری داشت. برخلاف تصور، لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸) مستقیماً تأثیر مثبت حسابداری بر بازارهای مالی در کشورهای دارای قوانین مدنی با قوانین حمایتی ضعیف را مورد بررسی قرار ندادند. فرانسویس و همکاران (۲۰۰۱) این آزمون را بعمل آورده در پی پاسخ به این سؤال بودند که آیا حسابداری شفاف‌تر و بهنگام‌تر و حسابرسی بیشتر در کشورهای دارای قوانین مدنی باعث توسعه بازارهای مالی می‌شود یا خیر؟ و در همین راستا بررسی نمودند که آیا کشورهای دارای قوانین مدنی که دارای حسابداری نسبتاً شفاف و بهنگام و نیز حسابرسی نسبتاً بیشتر هستند دارای بازارهای مالی پیشرفته‌تری نسبت به سایر کشورهای از همین نوع می‌باشند یا خیر؟ یافته‌ها قابلیت جایگزینی حسابداری با کیفیت و حسابرسی (بعنوان مکانیزم قانونی) برای جبران ضعف قوانین حمایت از سرمایه‌گذار در کشورهای دارای قوانین مدنی را رد می‌کند.

از اوایل دهه ۱۹۹۰ بود که رویکرد جهانی به سمت هماهنگ‌سازی استانداردهای حسابداری و توسعه استانداردها توسط هیأت استانداردهای حسابداری بین‌المللی بوجود آمد. موضوع استانداردهای حسابداری بین‌المللی (جای استانداردهای حسابداری ملی) به عنوان مقدمه اقتباس استانداردهای حسابداری تعهدی بین‌المللی با تأثیر مثبت بر کیفیت اطلاعات (داده‌های) حسابداری گزارش شده است و در این کشورها و بازارهای مالی بین‌المللی را بهبود بخشید (بارت^۱ و همکاران، ۱۹۹۹). هرچند که برخی همچون وولچوا^۲ (۲۰۱۱) به این نتیجه رسیدند که آگاهی بیشتر از هزینه‌های هماهنگ‌سازی استانداردها قبل از انجام آن

1. Barth
2. Vulcheva

3. Levitt

که حقوق حمایت از سرمایه‌گذار ضعیف‌تر و استانداردهای حسابداری ملی غیرشفاف و غیر تعهدی دارند پیش می‌آید.

با وجود این، شواهد نشان می‌دهد که بیشتر کشورهای دارای قوانین مدنی که از استانداردهای حسابداری بین‌المللی استفاده کرده‌اند، بازارهای مالی توسعه یافته‌تری نسبت به سایر کشورهای از نوع خود دارند. پس حسابداری فی‌نفسه تأثیری بر توسعه بازارهای مالی ندارد بلکه به نظر می‌رسد که هم سیستم‌های حسابداری و هم بازارهای مالی نتیجه نظام‌های قانونی‌اند که از سرمایه‌گذار حمایت می‌کند. بنابراین همانند اظهارات بال (۱۹۹۵) و بال و رابین و وا (۲۰۰۰) در مورد انگیزه‌ها و مزایای هماهنگ‌سازی جهانی حسابداری تردید وجود دارد. عدم تغییر در قوانین حمایت از سرمایه‌گذار مخصوصاً در کشورهای دارای قوانین مدنی اثر هماهنگ‌سازی را مبهم می‌نماید تا این که تقاضا برای حسابداری را بیشتر کند.

حقوق مدنی، تغییراتی در حسابداری وجود داشته و هر چه حسابداری شفاف‌تر و بهنگام‌تر باشد هزینه بیشتری صرف حسابداری شده و سهم بازار پنج مؤسسه حسابداری بزرگ در این کشورها بیشتر است.

در پایان به این مسئله پرداخته شد که آیا حسابداری و حسابداری تأثیری بر توسعه بازارهای مالی دارند یا خیر. لا. پورتا و همکاران (۱۹۹۸) حسابداری قوی‌تر را برای جبران ضعف قوانین حمایت از سرمایه‌گذار مؤثر می‌دانند. هماهنگ‌سازی جهانی حسابداری در این متن مطرح شد، زیرا تغییرات حسابداری در کشورهای دارای قوانین مدنی پرداختن به تغییرات قوانین پایه‌ای حمایت از سرمایه‌گذار بواسطه استفاده از استانداردهای حسابداری بین‌المللی آسان‌تر صورت می‌گیرد. بنابراین اگر استفاده از حسابداری تعهدی بین‌المللی باعث توسعه بیشتر بازارهای مالی شود، بحث اقتصادی متقاعدکننده‌ای در مورد تمایل به استانداردهای حسابداری بین‌المللی - حداقل در مورد کشورهای

منابع

Ali, A. and L. Hwang. 2000. Country-specific factors related to financial reporting and the value relevance of accounting data. *Journal of Accounting Research* 38 (Spring), 1-21.

Ball, R. 1995. Making accounting more international, how, and how far will it go? *Journal of Applied Corporate Finance* 8 (Fall), 19-29.

Ball, R., S. Kothari, and A. Robin. 2000. The effect of international institutional factors on properties of accounting earnings. *Journal of Accounting and Economics* 29 (February).

Ball, R., A. Robin, and J. Wu. 2000. Accounting standards, the institutional environment and issuer incentives: Effect on timely loss recognition in China. *Asia-Pacific Journal of Accounting and Economics* 7 (December), 71-96.

Center for International Financial Analysis and Research. 1993. *Global company handbook*, 2nd edition, Volume 4 (Center for International Financial Analysis and Research, Princeton).

David, R. and J. Brierly. 1985. *Major legal systems in the world today* (Stevens and Sons, London).

Dechow, P. 1994. Accounting earnings and cash flows as measures of firm performance: The role of accounting accruals. *Journal of Accounting and Economics* 18 (July), 3-42.

Francis, J. and I. Khurana and R. Pereira. 2001. *Investor Protection Laws, Accounting and Auditing Around the World*. Working paper, University of Missouri-Columbia.

Guenther, D. and D. Young. 2000. The association between financial accounting measures and real economic activity: A multinational study. *Journal of Accounting and Economics* 28 (February), 53-72.

Hart, O. 1995. *Firms, contracts, and financial structure* (Oxford University Press, London).

Hung, M. 2000 Accounting standards and value relevance of financial statements: An international analysis. *Journal of Accounting and Economics* 30 (December), 401-420.

International Accounting Standards Board. 1997. *Insight* (October 1997).

International Accounting Standards Board. 2001. Use of IAS in countries around the world http://www.iasc.org.uk/frame/cen1_12a.htm.

Journal of Financial Economics 58 (January), 3-27.

Levitt, A. 1998. The importance of high quality accounting standards. *Accounting Horizons* 12 (March), 79-82.

Luez, C., D. Nanda, and P. Wysicki. 2001. Investor protection and earnings

La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, and R. Vishny. 1997. Legal determinants of external finance. *Journal of Finance* 52 (July), 1131-1150.

La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, and R. Vishny. 1998. Law and finance. *Journal of Political Economy* 106 (December), 1113-1155.

La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, and R. Vishny. 2000b, Investor protection and corporate governance

La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, and R. Vishny. 2000b, Investor protection and corporate governance

Levitt, A. 1998. The importance of high quality accounting standards. *Accounting Horizons* 12 (March), 79-82.

La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, and R. Vishny. 2000b, Investor protection and corporate governance

Levitt, A. 1998. The importance of high quality accounting standards. *Accounting Horizons* 12 (March), 79-82.

Newman, D., R. Patterson, and J. Smith. 2005. The role of auditing in investor protection. *The Accounting Review* 80 (Jan), 289-313.

Nobes, C. 1998. Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. *Abacus* 34 (September), 162-187.

Reynolds, T. and A. Flores. 1989. *Foreign law: Current sources of basic legislation in jurisdictions of the world* (Rothman and Co., Littleton, CO).

Newman, D., R. Patterson, and J. Smith. 2005. The role of auditing in investor protection. *The Accounting Review* 80 (Jan), 289-313.

Nobes, C. 1998. Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. *Abacus* 34 (September), 162-187.

Reynolds, T. and A. Flores. 1989. *Foreign law: Current sources of basic legislation in jurisdictions of the world* (Rothman and Co., Littleton, CO).

Reynolds, T. and A. Flores. 1989. *Foreign law: Current sources of basic legislation in jurisdictions of the world* (Rothman and Co., Littleton, CO).

Newman, D., R. Patterson, and J. Smith. 2005. The role of auditing in investor protection. *The Accounting Review* 80 (Jan), 289-313.

Nobes, C. 1998. Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. *Abacus* 34 (September), 162-187.

Newman, D., R. Patterson, and J. Smith. 2005. The role of auditing in investor protection. *The Accounting Review* 80 (Jan), 289-313.

Nobes, C. 1998. Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. *Abacus* 34 (September), 162-187.

Vulcheva, M. 2011. *International Accounting Standardization across Countries with Unequal Enforcement*

Tagliabue, J. 2001. Europeans' rallying cry: One share, one vote! *The New York Times* (June 10, Section 3, Money and Business), 1 and 14.

Watts, R. and J. Zimmerman. 1986. *Positive accounting theory* (Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ)

World Bank. 2000. *World development indicators* (World Bank, Washington, D.C.). *World Journal of Finance* 55 (February), 1-14.